

МУВАФФАҚИЯТЛИ БИЗНЕСНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ

Нарзуллаев Шодиёр Эшпулатович,
ассистент,

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Аннотация. Ушбу мақола омадли бизнес яратишга эришишнинг самарали муҳитини қўллаб-қувватлаш борасидаги ҳар бир босқични очиқ беради. Иқтисодиётда тадбиркорлик субъектларининг бизнесга қўшаётган ҳиссаси ва ташкилий, иқтисодий ҳамда замон талабларини ҳисобга олиб янги иш жойларни ташкиллаштиришнинг иқтисодий афзалликлари ёритилган.

Калит сўзлар: бизнес, муваффақият, ғоя, ташкил этиш, компания, креатив фикрлаш, тадбиркорлик фазилатлари, кичик бизнес, инновация, яратувчанлик, тижоратлаштириш, муваффақият, иқтисодий ривожланиш.

Кириш. Бугунги кунда муваффақиятли (омадли) бизнес яратиш ниҳоятда муҳим эканлиги ва бизнесда инновацион ғояларга асосланиш кераклиги бунинг исботи бўлиб турибди. Дунёда яратилаётган янги технологиялар ва маҳсулотларга талаб ошиб бормоқда. Моддий ва молиявий ресурсларни мақсадли равишда яратиш ва уларни ишлаб чиқаришга жорий қилиш натижаси улароқ, унинг реализацияси муҳим саналади. Миллий иқтисодиётимизни ривожлантириш учун бозорларга кенг ассортиментдаги янги сифатли, рақобатбардош замонавий товарлар ва маҳсулотларни тақлиф этиш, етказиб бериш дастурларини шакллантириш давр талабидир.

Дарҳақиқат Президентимиз Ш.Мирзиёев томонидан 20 августнинг – тадбиркорлар куни этиб белгиланиши юртимиз тадбиркорлари учун оламшумул воқеага айланди. Ушбу кунда юртимизда бизнес эгалари билан муаммоли масалаларни бартараф қилиш борасида тадбиркорлар билан учрашувлар ўтказилади. Бизнес эгалари дуч келаётган муаммолар ва тақлифларга ечим топиш мақсадида очиқ мулоқот олдида давлат раҳбарига мурожаатлар қиладилар. Бу очиқ мулоқотда бизнесменлар ўз омадли бизнесларини яратишга эришишлари мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев 2022 йил 22 август куни тадбиркорлар билан бўлиб ўтган очиқ мулоқотда тадбиркорлардан 8,5 мингдан (ўтган йили 15 мингдан) ортиқ савол, тақлиф ва ташаббуслар келиб тушганлиги, шундан 72% ҳал этилганлиги ҳақида гапирар экан, унинг сўзларига кўра, мамлакатда тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва қулай ишбилармонлик муҳитини яратишга қаратилган 7 та йўналиш асосида чора-тадбирлар дастури ишлаб чиқилган.

Дастурга кўра, кредитлар энди фақат сўмда берилиши, микромолия ташкилотлари учун енгилликлар, бизнес учун солиқ юкини камайтириш, ер сотиш ва хусусийлаштириш, инфратузилма яратиш, экспортёрларни қўллаб-қувватлаш, транспорт-логистика тизимини ривожлантириш ва тадбиркорликка оид тартибларни соддалаштириш йўналишларида қатор янгиликлари эълон қилинди. Бундан ташқари тадбиркорлик субъектлари учун муаммоларга ечим топилиши, ўз омадли бизнесларини яратишда самарали муҳитни вужудга келтиришга хизмат қилади.

Тадбиркорлар бу имкониятлардан чексиз фойдаланган ҳолда ўз омадли бизнесларини яратмоқдалар. Бунинг ортида биржада ёки тармоқ маркетингида қатнашиш борасида таклифлар ва бошқа сабаблар бўлиши мумкин. Қандай қилиб пулсиз, товар ва ресурсларсиз бизнесни бошлаш мумкин?

Бунинг иложи борми?

– Иложи бўлса, фақат сиздаги мавжуд ресурсларга янгича қараш керак.

Қандай қилиб бизнесингизни муваффақиятли бошлашингиз керак? Бу каби саволларга жавоб топиш учун, мавжуд имкониятларни баҳолаш билан бирга, билим (таълим), кўникмалар, иш тажрибаси, алоқалар, миждозларни ўрганиш ва вақтни талаб этади. Шунингдек бунга замонавий компьютер, телефон, машина (катта-кичик) кабиларни ҳам қўшиш керак. Гап шундаки, бошланғич капиталнинг фақатгина ўзи бизнесдаги муваффақиятини таъминламайди. Агарда “Омадли бизнес” муваффақиятининг ўлчови фақат қўйилган пул бўлса, унга эришиш анча осон бўлар эди. Демак, пулдан ташқари яна бир қанча ресурслар ҳам керак бўлади.

Масалан, хизматлар, савдо ёки ишлаб чиқариш бўлиши мумкин? Ушбу соҳаларнинг ҳар бирида юзлаб ва минглаб ғоялар мавжуд. Бу ғоялар қанчалик оддий туюлмасин, уларни тижоратлаштириш муҳим саналади ва муваффақиятга эришиш учун бизнесмен ўз рецептидан тўлиқ фойдалана олиши керак бўлади.

Адабиётлар таҳлили. Иқтисодиётда бизнес фаолиятига доир дастлабки тадқиқотлар XVIII асрда Р.Контильон, А.Тюрго, Ф.Кене, А.Смит ва Ж.Б. Сеи асарларида амалга оширила бошланган. Ҳозирги кунда бизнесни самарали бошқариш бўйича хорижий ҳамда маҳаллий олимлардан П.А. Климов, И.Н. Мовчан, О.Ф. Ермишина, Д.Г. Михайлова, Н.С. Титова, Н.В. Розумная, М.В. Хлобыстов, С.С. Ғуломов, Ё. Абдуллаев, Б.Ю. Ходиев, Р.С. Ходжаев, А. Эгамбердиевлар томонидан яратилган илмий ишларида ўрганилган.

Бизнесмен(тадбиркор) сўзи биринчи маротаба Англия иқтисодиётида XVIII асрда пайдо бўлиб, у “Мулк эгаси” деган маънони билдиради. Жумладан, Адам Смит тадбиркорни мулк эгаси сифатида

таърифлаб, уни фойда олиш учун қандайдир тижорат ғоясини амалга ошириш мақсадида иқтисодий таваккалчиликка борадиган кишидир, – деб таъкидлайди.

Бироқ ҳозирга қадар жамоатчилик фикрида “Бизнес” тушунчасининг кўп маънолилиги сақланиб келинмоқда. Ушбу тушунча “бизнес ишлаб чиқаришни ташкил қилишдан иборат фойдали маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳамда хизматлар кўрсатиш тизимидир”.

Бизнес тушунчаси қачон, ким томонидан қандай вазиятда дастлаб ишлатилганлиги тўғрисида маълумотлар тарихий манбаларда деярли учратиш қийин. “Бизнес” сўзи инглиз тилидан келиб чиқишига қараб, унинг ватанини Буюк Британия деб олишимиз ҳам мумкин. Яна бир асос XVIII-XIX асрлардаги саноат инқилоби, иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий тараққиёт ҳам Буюк Британияда юз берганини ҳам мисол қилишимиз мумкин. Хорижий адабиётларда бизнес таърифини кўплаб турлари мавжуддир. Инсоният жамиятининг бутун ривожланиш тарихи у ёки бу жиҳатдан доимо бизнес билан боғлиқ бўлиб келган.

“Келажакнинг механизми ҳақида ҳеч нарса билмасдан бизнес бошлаш мумкин эмас. Фақат ҳамма нарсани билгандан кейин танланган соҳада ишлаш хусусиятлари, зарур кўникмаларга эга бўлиб, ўз бизнесингизни бошлашингиз мумкин”.

“Бизнесдаги муваффақият – бу ўз мақсадларингизга эришиш қобилиятидир. Ҳар кимнинг ўзига хос хусусияти борлиги сабабли, атаманинг таърифи ва турли одамлар учун мезонлар ҳар хил бўлади. Худди шу сабабга кўра, сиз бировнинг формуласини нусхалашга ўриниб, бировнинг муваффақиятини такрорламаслигингиз керак”.

Тадқиқот методологияси. Омадли бизнес бу нафақат тадбиркорлик субъектлари, балки истеъмолчилар фаолиятини ҳам қамраб оладиган тизимдир. Омадли бизнеснинг долзарблиги, замонавий шароитда кўпчилик учун барча кўринишларда ҳаётга тўғридан-тўғри қўлай бизнесни ташкил этишни аниқлаштиришдир. Ташаббускор субъект ўз бизнесини муваффақиятли яратади, бироқ, тижоратлаштириш ва унинг олдида турган мураккаб масалаларни ҳал қилиш билан боғлиқ бўлган бир қатор вазифаларни бевосита ўзлаштира олишига боғлиқ бўлади. Ҳар қандай муваффақиятли бизнес мақсад ва вазифаларни аниқлашдан бошланади. Уларга эришиш учун маълум бир вақт ва давр зарур бўлади.

Таҳлил ва натижалар. Омадли бизнес яратувчилари мижозларнинг эҳтиёжларини қондиришга асосланади ва нарх-сифат ҳамда яхши хизматнинг энг яхши комбинациясини таклиф қила оладиган бизнесменлар юқори фойда олишга интилади. Шундай экан, омадли бизнес яратиш учун истеъмолчига қандай қиймат таклиф қилиш мумкинлигини тушуниш керак. Бундан ташқари, фақат сиз ва истеъмолчи ўртасидаги

қийматни таъминлашингиз мумкин. Агар шундай орзуингиз бўлса сизнинг мақсадингиз ва вазифангиз асосий бўлиши керак. Аксинча – кўпчилик томонидан муваффақиятсиз деб ҳисобланган ғоялар мавжуд, аммо уларни муваффақиятли амалга оширишнинг бир қанча омилларига боғлиқ бўлади.

Муваффақиятли бизнес ғояларни излаш ва уларни танлашда қўйидаги асосий тўртта саволга жавоб бериш керак:

1	2	3	4
Сизнинг бизнесингиз қандай маҳсулотни ишлаб чиқаради ёки қандай хизмат кўрсатишни амалга оширади?	Бу маҳсулотлар кимга сотилади ёки бу хизматлар кимга кўрсатилади?	Бу маҳсулотларни мижозларга қандай етказиб берасиз ёки уларга қандай хизмат кўрсатасиз?	Бу бизнес мижозларнинг қандай эҳтиёжларини қондиради?

Бу саволларга жавоб излаш орқали, ўзингизнинг бизнес жойингизни топиш ва мижозларингизга қайси маҳсулот ёки хизматни таклиф қилишни ҳал қилишингиз жуда муҳимдир. Замонавий бизнес муаммоларни ҳал қилишни эмас, балки ечимларни янгилаш билан боғлиқ усуллар ҳамда мижозларингизнинг эҳтиёжларига жавоб бериш зарурдир. Харидорлар ва уларнинг ишончини қозониш учун муваффақиятнинг асосий компоненти эканлигини аниқ кўрсатиш муҳимдир.

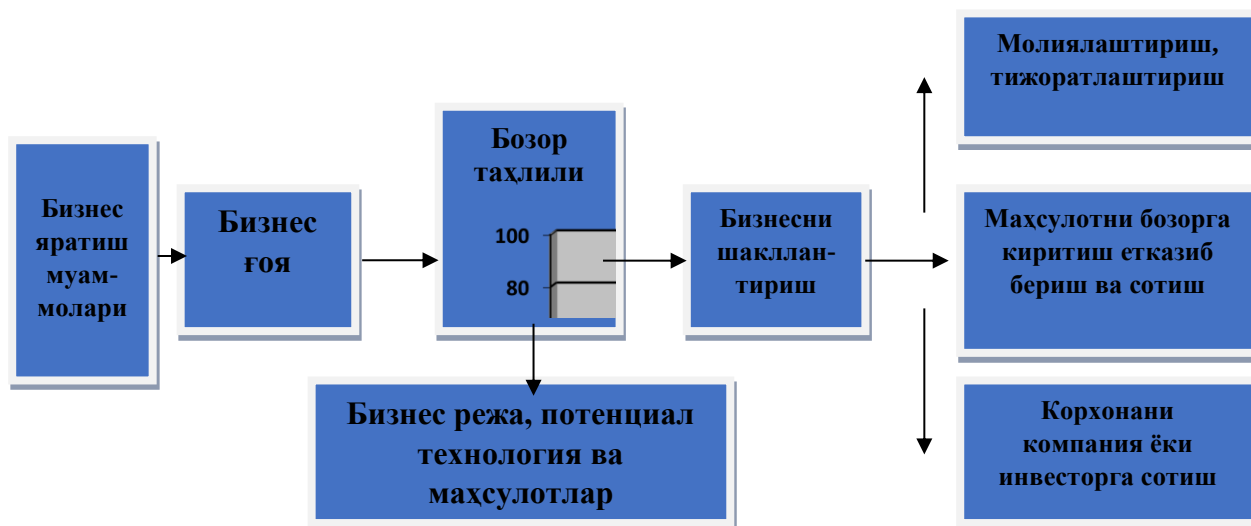
Кейинги вақтларда ИТ-соҳаси, Омадли бизнес яратишда меҳнат бозорида ўз мавқеига эга бўлиб бормоқда. Кўпинча мутахассислар ИТ-соҳасига эътибор берилаётган мамлакатларга кўчиб ўтишади, бошқалари эса бошқа сабабни танлайдилар. Натижада, минтақада зарур ваколатлар ва шахсий фазилатларга эга бўлган мутахассисларга талаб ошиб боради. Ҳозирги кунда ИТ-соҳадаги мутахассислар сони 3000 дан ошганлиги маълум бўлди, шу сабабли сўнгги йилларда мамлакатимизда ИТ-соҳасининг ҳар бир йўналиши бўйича ўқув дастурлари ривожлантирилиб борилмоқда. Ягона чиқиш йўли-ходимларни нолдан жалб қилиш ва ўқитиш тизимини кенгайтиришдир.

Омадли бизнес фақат энг ёмон шароитларни енгиб, бизнесда муваффақиятга эриша оладиган мустаҳкам бизнес стратегиясидир.

Бугунги кунда омадли бизнесни такомиллаштириш илмий, инновацион ғояларнинг янги моддий маҳсулотларини мақсадли равишда яратиш уларни ишлаб чиқаришга жорий қилиш муҳим ҳисобланади. Айниқса бу борада корхоналар томонидан ишлаб чиқариладиган арзон ва юқори самарали, энергия тежамкор харидоргир экологик тоза инновацион ғоявий ишланма маҳсулотларини тижоратлаштириш алоҳида аҳамият касб этади.

Шу сабабли омадли бизнес фаолиятини ривожлантириш жараёнларига тўла эътибор ва устуворлик бериш талаб этилади. Шунингдек, энг янги маҳсулотлар ишлаб чиқариш асосида, техника ва технологиялар, хизматлар шу тарзда пайдо бўлади.

Омадли бизнес яратишга эришиш кетма-кетлигини қуйидаги 1-расм орқали кўриш мумкин.

1-расм. Омадли бизнес яратишга эришиш кетма-кетлиги

Омадли бизнес яратишга эришиш кетма-кетлиги. Бизнес (тадбиркорлик, ахлоқий (ҳалол рақобат, мижозларни алдамаслик), иқтисодий, сиёсий) муаммолари, бизнес ғоя, бозор таҳлили (бизнес режа, потенциал технология ва маҳсулотлар), бизнесни шакллантириш, молиялаштириш, маҳсулотни бозорга киритиш етказиб бериш ва сотиш, корхонани компания ёки инвесторга сотиш каби кетма-кетликларни ўз ичига олган.

Муваффақиятли бизнес иқтисодийни такомиллаштириш учун шароит яратиш, давлат бошқарувини концентрация қилишга ва марказлаштириш жараёнининг намоён бўлишига ёрдам беради.

Омадли бизнесменлар йирик корпорациялар (компаниялар) ва корхоналарга асос солади ҳамда ўз ресурсларидан юқори даромад олиш имкониятига эга бўлади.

Ҳар куни юзлаб бизнеслар пайдо бўлади. Уларнинг асосида кўплаб турли хил ғоя ва йўналишлар ётади. Бу бизнес ғояларни ҳудудимиздаги мавжуд бизнесларни таҳлил қилиш асосида бизнес ғояни танлаш лозим бўлади. Ишлаётган, таниш бизнесменлар билан суҳбатлашиш. Оммавий ахборот воситалари материалларини, интернет ресурсларини ўрганиш ва ҳк. Шунингдек ҳар бир омадли бизнесмен ўз барқарорлигини қуйидаги дастур бўйича чиқиндиларни йўқ қилиш билан бошланади!

1. Чиқиндиларни йўқ қилиш (ҳаражатларни тежаш ва ифлосланишни назорат қилиш) ўз-ўзидан етарли эмас, чунки ҳар қандай бизнес пулни тежаш орқали омон қолиши мумкин.

2. Муваффақиятга эришиш учун корхоналар ва бизнесменлар пул ишлашлари керак, шунинг учун ресурсларни кенгайтириш, импорт ўрнини босувчи товарларни маҳаллийлаштириш (иқтисодий ёки идоралар) ҳам бирлашган бўлиши керак.

3. Ресурслар-ҳаёт манбаи, чунки у катта иқтисодий афзаликка эга ва бу жараён орқали маҳаллий аҳоли учун янги иш жойлар яратилади.

4. Менежерларни ўқитиш етарли эмас: агар ушбу маълумот ҳамма учун ёрқин тақдим этилмаса (яъни: қатнашмайдиган одамлар conferences ва кимнинг иш берувчилар йўқ – ёки бўлмади – етарли таълим беради), бизнес барқарор келажак томон ҳаракат қилиш учун анча қийин бўлади.

5. Агар корхоналар ўзларининг рентабеллигини ошириш учун асосий барқарорлик тушунчаларини қўлласалар (чиқиндиларни йўқ қилиш ва ресурсларни кенгайтириш) шундагина деярли ҳар қандай минтақа кўпроқ ресурсларни талаб қилмасдан ёки инфратузилмани кенгайтирмасдан кўпроқ бизнесни жалб қилиши мумкин (бу қўшимча ва янги иш ўринларини яратади).

Бундан ташқари омадли бизнес фаолиятини самарали ривожлантириш учун қуйидаги 6 хил муҳим шарт-шароитлар талаб этилади:

1. Мулк муносабатларининг ўйғунлашуви. Бозор шароитида мулк муносабатлар қуйидаги жиҳатлар билан белгиланади:

– эгалик қилиш, яъни мулк эгаси сифатида мулкка тўла ҳуқумронлик қилиш: сотиш, ижарага бериш, ҳадя этиш;

– фойдаланиб туриш, яъни мулк эгасининг назорати асосида маълум шарт ва тўлов эвазига мулкдан вақтинча фойдаланиш;

– оператив тезкор бошқаришни, янги мулк эгасининг назорати остида ресурсларни тақсимлаш ва ишлаб чиқаришни ташкил этиш бўйича мулкни бошқариш ҳуқуқини жорий этиш.

2. Тадбиркорларга ўз қобилятини тула намоён этиш учун қуйидаги иқтисодий эркинликларнинг берилиши муҳим саналади.

– махсулот ассортиментини турларини ва ишлаб чиқариш усулини танлаш эркинлиги;

– ҳамкорларни мустақил танлаш;

– маблағларни қонунга зид бўлмаган соҳаларга мустақил сарфлаш эркинлиги ва ҳ.к.

3. Бозорнинг очиқлиги, яъни товарлар, сармоялар, маълумотлар, ишчи кучи, хом ашё ҳаракати учун сунъий ғояларнинг йўқлиги.

4. Бозор инфратузилмасининг мавжудлиги. Бунга қуйидагилар киради:

– тижорат банклари;

– товар, фонд, меҳнат, валюта эркинлиги, биржалари;

– тижорат таваккалчилиги ва мулк суғуртаси;

– маълумот ва реклама манбалари, оммавий ахборот воситалари, алоқа воситалари;

– эксперт бюrolари, сертификат марказлари, божхоналар, солиқ назорати ташкилотлари, арбитражлар ва х.к.

5. Тадбиркорлик учун ҳуқуқий кафолатнинг мавжудлиги, яъни тадбиркорликни ҳимояловчи қонунчиликнинг мавжудлиги.

6. Янги бизнес фаолиятларига кадрлар тайёрлаш, кредит олиш, солиқ тўлаш, табиий бойликлардан фойдаланиш бўйича давлат томонидан берилган имтиёзлар ва х.к.

Омадли бизнесменлар муваффақиятга эришиш учун жаҳонда олиб борилаётган илмий изланишлар, бизнеснинг ғоявий хусусиятларига эга саноатга йўналтирилган инновацион бизнес-режалар, лойиҳалар, янги потенциал технологиялар, маҳсулотлар ва бошқа замонавий хизмат кўрсатиш турларини ривожлантириш жиҳатларига катта эътибор қаратиб келмоқдалар.

Бугунги кунда, Ўзбекистон давлат ва жамият ҳаётининг барча бизнес соҳаларини тубдан янгилашга қаратар экан, замонавий инновацион илм-фан, техника ютуқларини иқтисодиёт тармоқларига кенг қўллаган ҳолда муваффақиятли бизнеснинг инновацион салоҳиятини юксалтириш энг муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Хулоса ва таклифлар. Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, омадли бизнесни ташкил этишнинг муваффақияти кўп жиҳатдан уни амалга ошириш ва ривожлантириш омилларига боғлиқдир.

Замонавий тадбиркор учун қайси омиллар энг муҳим бўлиши мумкин?

Биринчиси, потенциал мижозларни топиш манбалари, яъни оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқлардир.

Иккинчи муҳим нуқта – лойиҳанинг нарх сиёсати. Яъни яратиш эмас, балки таклиф этилаётган маҳсулотнинг хусусиятларини яхшилаш жуда муҳимдир. Мижозларни ҳар доим янги маҳсулотлар билан таъминлаш ва бизнесни амалга ошириш учун кичик камчиликларни қидиришдан кўра, катта янгиликларга кўпроқ вақт сарфлаш мақсадга мувофиқдир.

Ҳақиқатан ҳам муваффақиятли бизнесда дастлаб муҳим ва устуворликни талаб қиладиган, ноёб савдо таклифи ҳақида қарор қабул қилиш аҳамиятлидир.

Ноёб маҳсулотлар ўзига хос рақобатчилардан фарқли ўлароқ, барча аналоглардан ажралиб турадиган ҳар хил турдаги маҳсулотларни таклиф қилиш, етказиб бериш, хизмат кўрсатиш ва харидни амалга ошириш учун тўлаш зарур. Ноёб савдо таклифисиз, ҳатто муваффақиятли бизнес лойиҳаларига ҳам керакли фойда келтира олмайсиз.

Агар шундай бўладиган бўлса, унда бунга арзийдиган рекламалар режасини ва уларнинг мақсадларини кўриб чиқиш лозим. Бундан ташқари, реклама қилишда барча тарғиботнинг замонавий усулларида фойдаланиш керак. Улар бизнесингизнинг чегараларини ва имкониятларини сезиларли даражада кенгайтириб боради. Буларсиз

мижозларни топиш жуда қийин, бундан ташқари барча платформалардан тўлиқ фойдаланиш керак: шунингдек, маркетинг концепцияси, блог юритиш, уларга мақолалар ёзиш, ижтимоий тармоқлар ва тегишли мавзулар бўйича форумларда мулоқот қилиб бориш тажриба нуқтаи назарида муҳим саналади.

Булар ёрдами билан бизнесни ривожлантириш тезлиги сезиларли даражада ошади. Агар етарли маблағ мавжуд бўлса, тадбиркор юқори даражага эришиш эҳтимоли анча юқори бўлади ҳамда муваффақиятли бизнесга эришиш учун шароит яратиш, рақобатдан бир қадам олдинда бўлади.

Ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида ёлғиз бизнес бошлаш қийин масала, шунинг учун жамоа бўлиб бизнес бошлаш жуда муҳимдир. Бунинг учун ижодий ва ҳақиқий бизнесга қизиқиши бор мутахассисларни танласа бизнеси муваффақиятли бўлади. Танланган бизнес иштирокчилари ўз ишларини профессионал тарзда бажарадилар ва ижобий муносабатни вужудга келтиради. Кўпинча бизнесда лойиҳанинг асосий хавф-хатарлари муваффақиятни режалаштирмаслик бизнесдаги энг муҳим хатолардан биридир. Шунинг учун омадли бизнесга эришишда сабрли бўлишлари керак ва мураккаблик олдида таслим бўлмасликлари керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси Т.: Ўзбекистон 2014 й. // www.lex.uz
2. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 24 июлдаги “Инновацион фаолият тўғрисида”ги О’РQ-630-сонли Қонуни. <https://lex.uz/docs>
3. Ўзбекистон Республикасининг Қонун ҳужжатларитўплами, 2017 й.. 6-сон.
4. «Innovatsion infratuzilmani (texnologiya parklari, texnologiyalarni tarqatish (texnologiyalar transferi) markazlari, innovatsion klasterlar, venchur jamg’armalari, biznes-inkubatorlar va boshqalarni) rivojlantirish” O‘zbekiston Respublikasining 2019 yil 29 oktabrda “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida”gi O‘RQ-576-sonli Qonuni, <https://lex.uz/docs>
5. Sh.M.Mirziyoev. «Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz”. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq // Toshkent: O‘zbekiston, 2016.–56 b.
6. “Ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish bo‘yicha davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6198-sonli Farmoni, 01.04.2021 yil. // www.lex.uz
7. “Faol tadbirkorlik va innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun shart sharoitlarni yaratish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ 3697-sonli Qarori. 2018 yil 5 may. <https://lex.uz/docs/3723272>
8. 2021 йил 20 августдаги “Тадбиркорлар билан очиқ мулоқот” учрашув маърузалари.

9. Фуломов С.С. «Тадбиркорлик ва кичик бизнес» Т.: 2002й.
10. Климов П.А., Мовчан И.Н. Создание собственного бизнеса// Инновационное развитие. 2017. № 12 (17). С. 46-49.
11. Ильина И.Н., Шаталова О.И. Создание собственного бизнеса// В сборнике: Теоретические и практические аспекты научных исследований. Сборник научных трудов поматериалам II ежегодной международной студенческой заочной научно-практической конференции. 2015. С. 15-19.
12. Jonathan T. Scott. Guide to Building a Successful Business 2017 (1)
13. The Seven Spiritual Laws of Success: A Practical Guide to the Fulfillment of Your Dreams, by Deepak Chopra (San Rafael, Calif.: mber-Allen, 2005);
14. Т.А.Тормешева, Puti aktivizatsii innovatsionnoy deyatelnosti na baze biznes-inkubatorov i texnoparkov /Т.А. Тормышева //Innovatsii i investitsii. 2017.-№2-99-227s.
15. S.M.Vasin. Povysheniye effektivnosti upravleniya biznes-inkubatorom kak sotsialno-ekonomicheskoy sistemoy: monogr. / S. M. Vasin, L. A. Gamidullayeva. – Penza.: Izd-vo PGU, 2018. – 269 s.
16. “Small Business Administration” (<https://www.sba.gov/>). Small Business Administration. Retrieved 2019-12-07.
17. Markvart E. Biznes-inkubatory v sisteme podderjki malogo biznesa: rossiyskiy i mejdunarodnyy opyt. M.: 2019. – 269 s.
18. Asish Das (26 April 2016). “How To Win Government Contracts For Your Startup” (<http://www.thestartupjournal.com/win-government-contracts-startup/>). The Startup Journal. Retrieved 30 April 2016.
19. Nurumbetov R. R. 25 Innovatsion salohiyat – zamonaviy iqtisodiyotni rivojlantirish poydevori. BIZNES-EKSPERT. 2017. №5. 46-56 b.
20. Gafurov U.V., Ubaydullayev A. Kichik biznesni mahalliy darajada qo'llab-quvvatlashda mahalliy dasturlarni ishlab chiqishning ahamiyati // To'plam:
21. Sh. Narzullayev. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida biznes inkubatorlarning innovatsion salohiyatini boshqarish. Iqtisodiyot va ta'lim / 2021 yil, 5-son. -322 b.
22. O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati. Statistika xborotnoma 2020. – 260 b.
23. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi rasmiy sayti www.mehnat.uz.
24. www.lex.uz
25. www.gazeta.uz
26. uzsmart.uz encyclope
27. <https://ebn.eu>. «EBN-innovation network»
28. www.api.uz (O'zbekiston matbuot va axborot agentligi veb sayti).
29. www.xabar.uz (jahon bankining “biznesni yuritish” reytingi veb sayti).